

vast en veranderlijk. De ontwikkeling van zijn denken, Zoetermeer 1998, 11-23, m.n. 22-23.

6. G. Puchinger, *Abraham Kuyper. De jonge Kuyper (1837-1867)*, Franeker 1987, 176. De correspondentie van A. Kuyper met Jo Schaay bevindt zich in het particuliere deel (AKP) van het Archief Kuyper (AK); Historisch documentatiecentrum voor het Nederlands protestantisme (1800-heden), Amsterdam.

7. 'De bekering van Kuyper volgens zijn "Confidentie"', in: *Jaarboek voor de geschiedenis van de Gereformeerde Kerken in Nederland* 3 (1989), 44-64, m.n. 44 en 63.

8. Puchingers uitspraak 'nergens blijkt dat vader en zoon persoonlijk, religieus en theologisch ooit intiem of diepgaand contact met elkaar hebben gehad', doet geen recht aan hun gecompliceerde relatie; vgl. Puchinger, *Kuyper*, 30.

9. *Confidentie*, 34v.

huwelijk in juli 1863 met elkaar wisselden.⁶ De kritiek van J. Stellingwerff, die in 1989 zijn deel werd, was terecht. Echter, evenmin als Puchinger slaagde Stellingwerff er in zich los te maken uit de ban van zijn object. Stellingwerffs benadering van Kuypers zelfportret in de *Confidentie* werd daardoor van de weeromstuit hyperkritisch. Volgens hem was Kuypers 'slordigheid' bij het optekenen daarvan 'niet alleen romantisch, maar ... ook geraffineerd': een nieuw bewijs voor 'het onechte en religieus dubieuze bij de man, die boven allen uitstak'.⁷

Na Stellingwerffs kritiek bleef het stil. Ieder die zich met Kuyper bezig hield, was er inmiddels van doordrongen dat er iets aan de hand was met het bewuste portret, maar tot nader onderzoek kwam het niet. Een nauwkeurige analyse van het ontstaan, de opbouw en de inhoud ervan bleef achterwege. Het nu volgende onderzoek wil in deze leemte voorzien. Eerst vergelijk ik Kuypers zelfbeeld met gegevens uit de tijd van het door hem verhaalde. Anders dan Puchinger acht ik het namelijk nodig een helder onderscheid te maken tussen Kuypers terugblik uit 1873 en hetgeen we via primaire bronnen aangaande zijn verleden weten. Daarna volgt een overzicht van de omstandigheden waaronder de *Confidentie* geschreven en uitgegeven werd. Met name Stellingwerff heeft in zijn kritiek deze omstandigheden te weinig verdisconteerd. Het derde gedeelte van het onderzoek is gewijd aan twee brieven die Kuyper ten tijde van het schrijven van de *Confidentie* van zijn vader, J.F. Kuyper, ontving. Vanwege het belang van deze brieven voor de interpretatie van de *Confidentie* zijn ze aan het slot van het artikel in extenso opgenomen. Omdat er tot dusver weinig verhelderends is geschreven over Kuyper senior en vooral over diens verhouding tot zijn zoon, wordt de bespreking van beide brieven voorafgegaan door een korte schets van de afkomst van senior en zijn relatie tot Abraham.⁸ In een vierde en tevens laatste gedeelte probeer ik aan de hand van het gevondene aan te geven waarom Kuyper in 1873 zijn persoonlijk verleden zo op papier bracht als hij dat gedaan heeft. Het geheel wordt besloten met enkele aanwijzingen voor verder onderzoek.

Donker verleden

Kuyper heeft zijn eerste publieke zelfportret de vorm gegeven van een drieluik. De panelen, elk gevuld met een 'herinnering' aan zijn 'bekeering', worden onderling verbonden door een gemeenschappelijke donkere achtergrond: de tijd waarin zijn 'onbekeerd, zichzelfzoekend gemoed' hem parten speelde.⁹ De beschrijving van deze periode vangt aan in de zomer van 1849. Kuyper kwam toen met zijn